

Asia: VN/34876/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE x/2026 vp) täydentämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Juristiliitto on lausunut aiemmin rikostiedustelua koskevasta lainsäädäntöluonnoksesta sekä Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevasta sääntelystä. Näissä lausunnoissa esitetyt keskeiset huomiot ovat edelleen ajankohtaisia myös nyt käsiteltävän täydentävän esityksen osalta. Lisäksi parhaillaan ovat käynnissä lausuntokierrokset, jotka koskevat Tullin rikostiedustelusääntelyn uudistamista ja Rajavartiolaitosta koskevan hallituksen esityksen täydentämistä.

Juristiliitto tunnistaa vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvät tarpeet sekä muuttuneen turvallisuusympäristön asettamat vaatimukset viranomaistoiminnalle. Vakavan rikollisuuden torjuminen, rikosten ennalta estäminen ja yhteiskunnan turvallisuuden vahvistaminen ovat painavia yhteiskunnallisia tavoitteita, joiden toteuttamiseksi viranomaisilla tulee olla käytössään tehokkaita ja tarkoituksenmukaisia toimivaltuuksia. Samalla nyt ehdotetut muutokset merkitsevät huomattavaa laajennusta rikostiedustelun keinovalikoimaan ja kohdistuvat perustuslaissa turvattuihin oikeuksiin tavalla, joka edellyttää sääntelyltä erityistä täsmällisyyttä, tarkkarajaisuutta ja huolellisesti perusteltua oikeasuhtaisuutta.

Juristiliitto pitää ongelmallisena, että rikostiedustelua koskevaa sääntelyä uudistetaan useissa rinnakkaisissa ja osin toisiinsa kytkeytyvissä hankkeissa ilman selkeää kokonaisarviointia. Samanaikaisesti vireillä olevat rikostiedustelua, salaista tiedonhankintaa, pakkokeinoja sekä perustuslain 10 §:ää koskevat uudistukset voivat yhdessä merkitä huomattavasti laajempaa muutosta kuin yksittäisistä esityksistä erikseen arvioituna ilmenee. Kokonaiskuvan arviointia vaikeuttaa myös se, että esitys kytkeytyy hankkeisiin, joiden eteneminen ja lopullinen sisältö ovat vielä avoimia. Tämän vuoksi ennen kokonaisuuden lopullista hyväksymistä tulisi olla käytettävissä kattava arvio ehdotetun sääntelyn yhteisvaikutuksista perusoikeuksiin, oikeusturvaan, viranomaistoimintaan ja tuomioistuinten tehtäviin. Juristiliitto korostaa, että

säättämisyjärjestysperusteluissa tehtävä valtiosääntöoikeudellinen arviointi ei korvaa erillistä ja konkreettista vaikutusarviointia. Arvioinnissa tulee käsitellä ehdotetun sääntelyn yhteisvaikutuksia muun muassa yksityiselämän suojaan, luottamuksellisen viestin suojaan, tietosuojaan ja oikeusturvaan.

Juristiliitto pitää välttämättömänä, että täydentävän esityksen jatkovalmistelussa otetaan täysimääräisesti huomioon perustuslakivaliokunnan mahdolliset rajaukset, painotukset ja tulkintakannanotot sekä perustuslain 10 §:n muuttamista koskevan esityksen että rikostiedustelua koskevan sääntelykokonaisuuden osalta. Tämä koskee erityisesti vakavan rikollisuuden käsitteen ulottuvuutta sekä niitä edellytyksiä, joilla kotirauhan ja luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvia toimivaltuuksia voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisina.

Nyt annettu täydentävä esitys mahdollistaisi useiden perus- ja ihmisoikeuksiin voimakkaasti puuttuvien salaisten tiedonhankintakeinojen käytön myös uhkaperusteisessa rikostiedustelussa. Erityisesti kotirauhan piiriin ulottuvat toimivaltuudet sekä luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvat tiedonhankintakeinot edellyttävät täsmällistä, tarkkarajaista, ennakoitavaa ja oikeasuhtaista sääntelyä. Juristiliitto pitää tärkeänä, että näin merkittävien toimivaltuuksien välttämättömyys osoitetaan konkreettisesti ja että sääntelyn perusteena olevat uhkat sekä nykyisen sääntelyn puutteet kuvataan nykyistä tarkemmin. Uusien toimivaltuuksien tarvetta ei tule perustella vain yleisillä viittauksilla turvallisuusympäristön muutokseen, vaan sitä tulee arvioida suhteessa voimassa olevaan sääntelyyn, jo hyväksyttyihin ja vireillä oleviin uudistuksiin sekä nykyisten tiedonhankintakeinojen tosiasialliseen riittävyteen. Tämä on erityisen tärkeää, koska osa aiemmista uudistuksista ei ole vielä tullut voimaan tai niiden vaikutuksista ei ole ehtinyt kertyä käytännön kokemusta.

Juristiliitto pitää lisäksi tärkeänä, että rikostiedustelun ja rikosperusteisen tiedonhankinnan välinen raja säilyy selkeänä. Kun tiedonhankintaa mahdollistetaan tilanteissa, joissa ei vielä ole yksilöityä rikosta tai rikoksesta epäiltyä henkilöä, korostuvat oikeusturvaa turvaavat menettelyt, ulkopuolinen valvonta ja tiedon käytölle asetettavat rajoitukset. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että rikostiedustelun avulla hankittua tietoa koskeva sääntely muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden eikä mahdollista rikosperusteisen tiedonhankinnan käyttöedellytysten tosiasiallista kiertämistä.

Lisäksi Juristiliitto huomauttaa, että esityksen vaikutukset viranomaisten ja tuomioistuinten toimintaan tulee arvioida kokonaisuutena ottaen huomioon myös muut vireillä olleet ja juuri voimaan tulleet muutokset. Laillisuusvalvontaan tulee kohdentaa lisäresursseja, jotta oikeusturvatakeet eivät jää vain muodollisiksi. Ehdotuksessa on mukana myös uusia tuomioistuimille osoitettuja tehtäviä, joiden hoitaminen nykyisillä resursseilla ei ole mahdollista. Pakkokeinoasiat ovat kiireellinen asiaryhmä, johon tuomioistuimissa on varattu päivystysluonteisia resursseja. Nämä resurssit ovat pois muiden asioiden käsittelystä. Ilman lisäresursointia muutos vaikuttaisi muiden asioiden käsittelyyn ja pitkittäisi entisestään jo kohtuuttomalla tasolla olevia käsittelyaikoja. Huomioon tulee ottaa myös muun muassa poliisin ja tuomioistuinlaitoksen henkilöstön koulutustarve uusien toimivaltuuksien ja niihin liittyvien menettelyjen soveltamisessa.

Lopuksi Juristiliitto yhtyy muiden lausunnonantajien esittämään kritiikkiin siitä, että monimutkaista ja erityisen merkityksellistä lakiehdotusta koskeva lausuntoaika sijoittuu kesälomakauteen. Tämä heikentää lausunnonantajien tosiasiallisia mahdollisuuksia arvioida esitystä riittävän perusteellisesti ja vaikuttaa jatkovalmisteluun.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry